

EDUCAȚIA SOCIALĂ LA CLASELE DE GIMNAZIU: NECESITATE, PROVOCARE, INOVAȚIE

Prof. Morar Ioana-Alexandra

Școala Gimnazială "Iuliu Hațieganu", Cluj-Napoca

O discuție despre drepturile omului și cetățenia democratică ar putea începe simplu de la evenimentele petrecute în S.U.A. în ultimele săptămâni. Rezultatele investigațiilor realizate la cel mai înalt nivel vor oferi în curând un răspuns final despre cum s-a desfășurat în realitate imobilizarea care a condus la moartea bărbatului afro-american George Floyd, în urma arestării sale violente de către poliția din Minneapolis, Minnesota. Decesul acestuia, survenit prin asfixiere, a declanșat, într-o țară profund democratică, care se declară liberă de prejudecăți rasiale și care asigură, cel puțin teoretic, drepturi egale pentru toți cetățenii săi, manifestări de stradă fără precedent în istoria recentă, pe fondul nerespectării drepturilor fundamentale ale omului. Așadar, deși am putea fi tentați, în mod optimist, să afirmăm că secolul și mileniul trecut au fost marcate de genocid și de distrugeri, de violență și de intoleranță, realitățile momentului ne demonstrează că tinerii, și nu doar ei, trebuie educați în continuare în spiritul marilor valori ale civilizației umane, împotriva șovinismului, rasismului, antisemitismului și xenofobiei, dar și în spiritul unei implicări active în chestiuni care privesc respectarea drepturilor tuturor categoriilor de indivizi și asigurarea funcționării unei democrații reale. Educația pentru drepturile omului și pentru cetățenia activă este chemată să evite repetarea momentelor dramatice prin care au trecut popoare, națiuni, rase sau religii de-a lungul istoriei¹.

Educația pentru toleranță, democrație și drepturile omului a reprezentat, începând cu 1990 unul dintre obiectivele fundamentale ale școlii românești. După 1992, Cultura civică, ca disciplină școlară al cărei obiectiv era educația pentru democrație, a fost introdusă în învățământul românesc, primar, gimnazial și profesional. Teme ca *Drepturile omului*, *Instituții și practici democratice* sau *Cetățenia și practicile democratice* au făcut obiectul studiului acestei materii, fiind în același timp subiectul principal al concursurilor și olimpiadelor școlare pentru elevii pasionați de această disciplină. Începând cu anul 2017 a

---

¹ Doina Olga Ștefănescu *et al.*, *Cultură civică – democrație, drepturile omului, toleranță*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, p.3;

fost introdusă, conform noii programe școlare pentru gimnaziu, materia **Educație socială**. Scopul declarat al introducerii acestei noi discipline în curriculumul învățământului gimnazial a fost acela de a asigura dezvoltarea integrală a personalității elevilor contribuind la formarea competențelor- cheie pentru calitatea de cetățeni responsabili și pentru educația pe parcursul întregii vieți. Din punctul de vedere al contactului cu valori democratice ca libertatea, dreptate sau drepturile omului, Educația socială, la nivelul clasei a V-a, sub denumirea de *Gândire critică și drepturile copilului*, stimulează interesul elevilor pentru problematica drepturilor copilului, a cunoașterii, protejării și promovării acestora, prin intermediul unei reflecții critice. În clasa a VI-a, prin *Educația interculturală*, adolescenții în formare învață să aprecieze pozitiv diferite alte culturi dintr-o societate interculturală. Deja obișnuiți cu studiul unor teme care îi ajută să aibă o minte receptivă la nou, la implicare și la semnalarea unor derapaje, în clasa a VII-a Educația socială aduce în centrul preocupărilor *Educația pentru cetățenie democratică*, care își propune să dezvolte la elevi competențe noi cu privire la cunoașterea și implicarea pe viitor în funcționarea statului democratic, a statului de drept, și cu privire la formarea lor ca cetățeni activi².

Unii tind încă să conteste valoarea studiului valorilor fundamentale ale democrației în școală, pretextând probabil că ele sunt deja cunoscute și înțelese de toți, însușite de către copii de mici, în sânul familiei. În realitate însă este vorba doar despre o saturare a spațiului mediatic de frecvența folosire a termenilor care au legătură cu democrația și drepturile omului, și nu de o înțelegere adecvată a lor, care să permită o recunoaștere în situații concrete și o folosire adecvată în contexte reale de viață. Educația pentru drepturile omului și pentru cetățenie democratică, așa cum se realizează ea în gimnaziu astăzi, îi ajută în mod concret pe elevi, ca viitori adulți - cetățeni responsabili și activi, să înțeleagă valorile fundamentale ale democrației, modul în care acestea funcționează în spațiul public și privat, prezentându-le constant în contexte comparative situații de respectare și nerespectare a drepturilor omului, respectiv societăți democratice și societăți nedemocratice³.

Din perspectiva unui profesor de istorie, care a predat până recent Cultură civică și care predă în prezent Educație socială la gimnaziu, pot spune din experiență că acest gen de discipline sunt fundamentale, capabile să formeze și să dezvolte competențe de

---

² Victor Bratu, *Educație socială: manual pentru clasa a VI-a*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2018, p.5;

³ *Fundamentele democrației: autoritate, viață personală, responsabilitate și dreptate*, trad. și adaptare de Dorina Chirițescu, Angela Teșileanu, editura Silex, București, 2005, p.5;

ordin intelectual, de comunicare, de participare la viața democratică și deopotrivă de manifestare a atitudinilor democratice. Din perspectiva demersului pedagogic, a strategiilor didactice concrete, nu există un rețetar cu valabilitate universală⁴. Totuși, am remarcat că manierele moderne de desfășurare a activității de învățare, insistența asupra utilizării metodelor activ-participative ca dialogul, conversația euristică, problematizarea, analiza și comentariul de text, jocul de rol, dramatizarea, activitățile de tip proiect, munca în echipă sau brainstorming-ul, precum și alternarea formelor de activitate, astfel încât demersul pedagogic să fie centrat pe activitatea elevilor, au rezultate foarte bune⁵.

În ultimii ani, am pregătit elevii din clasele a VII-a și a VIII-a pentru participarea la **Olimpiada de Științe socio-umane**. Structura subiectelor și a baremelor, modalitatea în care li se permite elevilor să colaboreze în pereche pentru redactarea lucrării și valorificarea prin intermediul acestor subiecte deopotrivă a cunoștințelor, a experienței de viață, dar și a creativității celor care le rezolvă, m-au impulsionat să lucrez cu întreaga clasă pornind de la subiectele de olimpiadă. Acestea propun imaginarea de către elevi, plecând de la unul dintre drepturile omului sau ale copilului, a unui scenariu complex de rezolvare a unei situații de încălcare sau nerespectare a unui drept. Se presupune că elevii își cunosc deja drepturile, dar este interesant modul în care aceștia investighează modalitățile prin care unele instituții ale statului, persoane sau organisme internaționale veghează și se implică concret în asigurarea respectării lor. Elevii care rezolvă acest gen de subiecte înțeleg că ei înșiși reprezintă societatea, că ei înșiși trebuie să facă primul pas înspre a asigura o lume fără discriminare de sex, rasă sau gen, și că ei înșiși pot solicita ajutorul persoanelor abilitate pentru a interveni să corecteze abuzuri. Idei ingenioase ca organizarea unor campanii umanitare, inițierea unor lectorate pentru instruirea comunității locale asupra drepturilor copiilor și asupra toleranței sau desfășurarea unor strângeri de semnături sau fonduri reprezintă doar unele dintre zecile de idei și etape ale planurilor lor de acțiune. Puși în situația de a realiza compuneri de 2,3 pagini plecând de la un singur drept, ca de exemplu dreptul la liberă exprimare sau dreptul la educație, ori de a realiza un plan de acțiune pentru a asigura egalitatea de șanse în școala lor, elevii de gimnaziu își creează competența de a manageria conflicte, își descoperă aptitudinea de a gestiona păreri contradictorii, învață să își propună obiective și să lucreze etapizat pentru a le atinge, înțeleg că unitatea și coeziunea din cadrul unui grup sunt cheia succesului. De

---

⁴ Elena Nedelcu, *Cultură civică: ghidul profesorului clasa a VII-a*, editura All Educațional, București, 1999, p.4;

⁵ Sorina Paula Bolovan, Nicoleta Marțian, Sorin Marțian (coord.), *A preda sau a învăța: dimensiunea interdisciplinară și metode active utilizate în învățarea istoriei și a religiei*, editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009, *passim*;

asemenea, odată instruiți corespunzător în spiritul valorilor democratice, adolescenții devin ei înșiși vectori ai difuzării în familie și în societate a ideilor despre necesitatea respectării drepturilor omului. În plus, conștientizarea elevilor că drepturile pe care le au sunt însoțite și de responsabilități, facilitează existența unui echilibru în societate, viitorii adulți conștientizând că trebuie să și ofere, nu doar să primească.

Experiența ultimelor luni, în care cu toții a trebuit să ne adaptăm provocărilor cursurilor desfășurate **online**, ne-a descoperit noi posibilități de a valorifica și redimensiona cunoștințele dobândite deja de elevii noștri, dar și oportunități în ceea ce privește predarea noilor conținuturi de învățare. Astfel, pentru perioada în care am fixat cunoștințele deja predate și învățate, m-am străduit să îi ajut pe elevii mei de clasa a V-a, cărora le pradau și Educație socială, să înțeleagă cum pot pune în practică în viața reală idei, concepte și noțiuni ca *respectarea, apărarea și promovarea* drepturilor copilului, cum pot identifica și ajuta alți copii aflați în situații de risc, cum pot beneficia de sprijinul instituțiilor guvernamentale și interguvernamentale care sunt responsabile pentru asigurarea securității și protecției sociale, dar și care este rolul organizațiilor nonguvernamentale și al societății civile. Am constatat cu plăcere că pe lângă **materialele video** sugerate de autorii manualului, pe internet, chiar și pe *youtube*, există filmulețe, animații sau spoturi care prezintă situații reale sau ipotetice de nerespectare a drepturilor omului și de discriminare. După vizionarea lor, elevii pot fi stimulați să genereze răspunsuri despre cum ar putea fi prevenită și rezolvată o astfel de situație, dar și despre ce ar putea face concret dacă ar fi martori sau victime ale unor abuzuri.

Pentru redimensionarea conținuturilor și pentru a evita recapitularea lor în aceeași formă în care fuseseră predate la clasă am utilizat **platforma educațională** gratuită pentru elevi, profesori și părinți **asq.ro**. Le-am propus elevilor de clasa a VI-a rezolvarea unor exerciții online, insistând asupra caracterului ludic al unui astfel de demers, care îmbină pentru ei utilul cu plăcutul. Platforma mi-a permis mie, ca profesor, să urmăresc modul în care elevii lucrează și rezolvă exercițiile. De asemenea, am observat care sunt temele sau noțiunile pe care elevii nu le-au înțeles pe deplin, dar și perseverența cu care unii dintre ei încearcă să revină asupra întrebărilor sau cerințelor pe care le-au greșit. Aceste exerciții realizate individual de elevi, în cadrul orelor de curs sau în afara lor, se pot constitui în pretexte foarte bune pentru profesor de a valorifica activitatea prin notare, acesta din urmă având totodată, de la distanță, o dovadă palpabilă - un raport generat de calculator - a rezultatelor elevilor săi.

Deprinderile dobândite de elevi în clasele a V-a și a VI-a, precum și entuziasmul lor vizibil vis-a-vis de disciplina Educație socială, ne ajută să gestionăm eficient nivelul de dificultate mai ridicat al temelor și sarcinilor de lucru aferente materiei parcurse în clasa a VII-a. Astfel, subiecte ca *Participarea cetățenilor la elaborarea legilor*, *Forme de manifestare a democrației directe*, *Tipuri de inițiative cetățenești în comunitățile locale*, le-am abordat sub forma unor **proiecte educaționale**⁶. Elevii au fost invitați, după explicarea termenilor, conceptelor și noțiunilor de bază, să conceapă proiecte alegându-și tema, elaborând o fișă de proiect, derulând proiectul și evaluându-l, întregul demers facilitând învățarea activă și participarea deplină a elevilor la propria instruire și la dobândirea deprinderii fundamentale unei societăți moderne, democratice – aceea de a realiza proiecte de succes, cu diferite finalități⁷.

Anul școlar 2020-2021 va fi primul în care disciplina Educație socială se va studia la clasele a VIII-a, elevii putând să își descopere și să își dezvolte în cadrul orelor de *Educație economico-financiară* spiritul de inițiativă și de antreprenoriat, dar și competențe care să le permită să adopte responsabil decizii care privesc aspecte economice și financiare ale unui cetățean activ. Rămâne de văzut care vor fi provocările pe care le vor aduce cu sine discuțiile recurente despre bani, investiții și buget. Misiunea noastră ca dascăli va fi să îi conștientizăm pe elevi că prin deciziile pe care le vor lua în momentul în care vor avea un venit, vor putea contribui la bunăstarea sau la declinul economic al familiei și al comunității. Nu putem decât să sperăm că, deja trecuți prin studiul acestei materii în anii precedenți, viitorii absolvenți de gimnaziu vor înțelege că alegerile lor trebuie să fie responsabile în orice domeniu al vieții și că respectarea demnității celorlalți, precum și implicarea activă într-o societate democratică, presupun gestionarea eficientă a resurselor, spirit de antreprenoriat, dar și asumarea conștientă a riscurilor.

Din punctul meu de vedere, studiul disciplinei Educație socială în gimnaziu este vital în vederea cunoașterii, promovării și apărării drepturilor omului, dar și în vederea pregătirii și asumării unui comportament tipic cetățeniei active. Așadar, în calitate de profesor, consider că această nouă disciplină de studiu își va dovedi eficiența în timp și aștept cu entuziasm implicarea deplină a tinerei generații în construcția unei societăți lipsite de prejudecăți, discriminare și pasivitate.

---

⁶ Mușata Bocoș, Dana Jucan, *Teoria și metodologia instruirii. Teoria și metodologia evaluării*, editura Paralela 45, București, 2019, *passim*;